

ANUARIO BRIGANTINO

Historia - Arte - Lingua - Literatura - Antropoloxía - Entidades culturais
e deportivas - Acontecementos do ano - Administración municipal

Fundado por D. Francisco Vales Villamarín

Comité científico

Alfredo Erias Martínez (director)
Xosé Mª Veiga Ferreira (subdirector)
Xulio Cuns Lousa (secretario)

Fernando Alonso Romero
Manuel Ares Faraldo
Xosé Ramón Barreiro Fernández
José Antonio Fernández de Rota y Monter
José García Oro
Antonio Meijide Pardo (†)
José Antonio Miguez Rodríguez (†)
Luis Monteagudo García
Carlos Pereira Martínez
Xesús Torres Regueiro

Colaboradores técnicos:

Nadine Mary Couceiro Vicos
Mónica Martínez Baleirón
María González Sánchez
Alberto López Fernández
M^a del Pilar Vázquez Ares

EXCMO. CONCELLO DE BETANZOS

2006

nº 29

Dos traballos asinados
responden os seus autores; dos
demais, a dirección do
ANUARIO BRIGANTINO

Data límite de admisión de
orixinais:
31 de **MARZO**

**REDACCIÓN
INTERCAMBIO**

Excmo. Concello de Betanzos
**Arquivo e Biblioteca
Municipais**
Rúa Emilio Romay, 1
15300 Betanzos, A Coruña
Tlf. (981) 771946
alfredoerias@gmail.com

**O INDICE XERAL DO ANUARIO
BRIGANTINO** (desde 1948 ata hoxe) pode
consultarse na páxina web oficial do Concello
de Betanzos, **<http://www.betanzos.net>**

Así mesmo, intégrase nas bases de datos da
BIBLIOTECA XERAL da **UNIVERSIDADE DE
SANTIAGO DE COMPOSTELA**, accesible na
páxina: **<http://busc.usc.es>**

Tamén aparece nas bases de datos **RISO** e
ISOC, esta realizada polo «**CENTRO DE
INFORMACIÓN Y DOCUMENTACIÓN
CIENTÍFICA**» (C.I.N.D.O.C.) do C.S.I.C e que
ofrece información sobre artigos publicados en
máis de 1.000 revistas especializadas nos
diferentes campos do coñecemento das
Humanidades ou Ciencias Sociais (C/ Pinar, 25,
3º, 28006 Madrid, tf.: 914112220, Fax: 915645069).

Cuberta:

A Porta da Vila, tal como era antes de que se derrubase no 1872. Debuxo realizado a principios do s. XX por Francisco Javier Martínez Santiso, tomando como base outro, feito de memoria por Manuel García Faílde.

Contracuberta:

Mes de Marzo (podador) do calendario medieval da igrexa de Santa María do Azougue, de Betanzos. Debuxo (e cromatismo hipotético) de Alfredo Erias.

Deseño da cuberta, composición e maqueta: Alfredo Erias.

Depósito legal: C-680/96

ISSN: 1130-7625

Imprime: LUGAMI -Betanzos-

Fersal

Ilma. Sra. Dona María Faraldo Botana

Alcaldesa-Presidenta do Excmo. Concello de Betanzos

Con moita satisfacción teño a honra de presentar este *Anuario Brigantino 2006*, nº 29, herdeiro dunha longa traxectoria de traballo ben feito, que deu e seguirá a dar a Betanzos o prestixio que por historia e por presente se merece. O *Anuario Brigantino* tivo como precedente o libro dos «Xogos Froraes» de 1918, editado polas Irmandades da Fala de Betanzos, cando era o seu presidente don Francisco Vales Villamarín. Precisamente, este persoeiro sería o que fundaría o *Anuario* trinta anos despois, no 1948. Saíu logo no 1949 e no 1951 para desaparecer outros trinta anos. No 1981, con Vicente de la Fuente García como Alcalde, rexurdiría de novo, non parando de estar na rúa cada ano desde aquela.

É, sen dúbida, un logro que transcende as conxunturas políticas e que se explica polo sentir do pobo de Betanzos que ve nel un dos seus símbolos de identidade. Por iso, nestes momentos, as miñas primeiras palabras non poden ser outras que de apoio e ánimo para todas as persoas que o fan posible.

O actual director, Alfredo Erias Martínez, tomou nas súas mans esta responsabilidade co número 6, o de 1983, de tal maneira que, co presente número, xa leva dirixidos vintecatros. Os meus parabéns para el, para o subdirector Xosé María Veiga Ferreira, para o secretario Xulio Cuns Lousa, para o Comité Científico, para os colaboradores técnicos e, naturalmente, para os investigadores, que son verdadeiramente a pedra angular sobre a que se asenta o prestixio do *Anuario Brigantino*.

O meu especial agradecemento tamén para as institucións que nos axudan (Deputación Provincial da Coruña, Banco Etcheverría, Caixa Galicia e Fundación Manuel Villuendas Pena).

¡PARABÉNS PARA TODOS!

José Tomás. «O soñador». Portada dun libro de Baía Edicións.

ÍNDICE

Historia...

- *Gravados rupestres no Couto dos Golpes
(Santa Cruz do Salto, concello de Cabanas), polo
GRUPO DE ARQUEOLOXÍA DA TERRA DE TRASANCOS..... 11
- *O ancestral Camiño de peregrinación ó Fin do Mundo: na procura do deus
do Alén, Briareo / Berobreo / Breogán / Hércules / Santiago..., por
ANDRÉS PENA GRAÑA & ALFREDO ERÍAS MARTÍNEZ..... 23
- *Un novo torques achado na Croa de Bardaos (Tordoia, A Coruña),
por LOIS LADRA..... 39
- *40 moedas romanas do Museo das Mariñas (Baixo Imperio), por
MARÍA GONZÁLEZ SÁNCHEZ..... 53
- **La flor del agua*, el saúco y el rocío en las tradiciones hídricas de la Europa
céltica, por FERNANDO ALONSO ROMERO..... 63
- *A Orde do Temple na provincia de Pontevedra: A BAILÍA DE COIA (VIGO),
por CARLOS PEREIRA MARTÍNEZ..... 91
- *Galicia y el Bierzo en el s. XV: DE PUENTES A FRONTERAS (Las luchas de los
condes de Lemos por el dominio de El Bierzo), por JOSÉ GARCÍA ORO y
MARÍA JOSÉ PORTELA SILVA..... 105
- *MARIA JOSE PORTELA SILVA: Silueta de una historiadora compostelana,
por JOSÉ GARCÍA ORO..... 133
- *“*No es negocio de un pueblo sino de todo el reino*”: Voto, sal e aduanas nas
xuntas de provincias do reinado de Felipe II, por JOSÉ ANTONIO TIZÓN
RODRÍGUEZ..... 141
- *Un episodio de Ferrol de la Ilustración: las visitas del Padre Sarmiento, del
Padre Isla y del Cura de Fruime, por JUAN J. BURGOA..... 169
- *Algunhas cuestións sobre a antroponimia betanceira,
por SILVIA MUÍÑO NAVEIRA..... 185
- *La masonería: lo que es, lo que ha sido: Reflexiones en torno a una sociedad
que todavía suscita controvertidas polémicas, por ALBERTO VALÍN FERNÁNDEZ 197
- *A vida cotiá dos galegos: friaxe e hixiene corporal, por XAVIER CASTRO..... 223
- *Ferrocarri de Betanzos a Ferrol («El Ramalillo»),
por ARTURO GUTIÉRREZ MORÁN..... 239
- *1936-1939: As vítimas betanceiras da represión, por XESÚS TORRES REGUEIRO 273
- *A Coruña y la II Guerra Mundial, POR JESÚS MARÍA REIRIZ REY..... 319
- *Una experiencia de democracia participativa en la Iglesia,
por VICENTE DE LA FUENTE..... 345

Arte, Literatura, Antropoloxía...

*Informe de la restauración de un retablo de la iglesia de San Estevo de Piadela (Betanzos), por JUAN FERNÁNDEZ-MIRANDA MUÑIZ.....	359
*Apuntes para el estudio del convento de las Agustinas Recoletas de Betanzos: forma y contenido en el retablo mayor de la Anunciación, por IVÁN REGA CASTRO.....	369
*Francisco Javier Martínez Santiso (II): «inteligente de obras» e artista, por ALFREDO ERIAS MARTÍNEZ e JOSÉ M ^a VEIGA FERREIRA.....	387
*La presencia entelada: (Consideraciones sobre un retrato de Joaquín Vaamonde), por ÁNGEL NÚÑEZ SOBRINO.....	427
*Revalorización del Parque histórico de «El Pasatiempo»: Investigación, gestión e intervención, por JOSÉ CRESPI RODRÍGUEZ.....	439
*Montezuma de Carvalho e as mellores rosas galegas para Eugénio de Andrade por CONCEPCIÓN DELGADO CORRAL.....	491
* Homenaxe a Manuel Lugrís Freire: soneto inédito de Antón de Pepiño, por CONCEPCIÓN DELGADO CORRAL.....	499
*Cumprimento cun amigo: Vinganza, desquite e represalia de Don Mende (Fábula), por XULIO CUNS LOUSA.....	503
*Manuel María e Betanzos, por XESÚS TORRES REGUEIRO.....	509

Entidades culturais e deportivas...

*FUNDACIÓN CIEC: Compromiso con el Arte Gráfico.....	519
*Entidades culturais.....	535
* Servizo de Normalización Lingüística (Concellería de Xuventude e Normalización Lingüística, por MÓNICA MARTÍNEZ BALEIRÓN.....	553

Acontecementos do ano

*Pregón da XX Festa do Viño de Betanzos, por FAUSTO GALDO.....	567
*Pregón da Feira Franca Medieval, por XOSÉ M ^a VEIGA FERREIRA.....	576
*Pregón das Festas Patronais de San Roque, por XAVIER SEOANE.....	583
*Función do Voto, por MANUEL LAGARES PÉREZ.....	587

HISTORIA...

Anne Heyvaert. «Buscando a sombra do carballo». 100x100 cm. Óleo sobre mapa. 2006.